

Radomil Hradil

Včely a život Země

Ve srovnání s medem a voskem, dvěma hlavními produkty včel, je včelí jed velmi nepatrný a uniká obvykle naší pozornosti. Jeho uvědomění si bývá nepříjemné a bolestivé - a jednotlivou včelu stojí většinou život. A přesto je včelí jed možná právě tím nejdůležitějším produktem včel. Obvykle bývá jeho účel spatřován v obraně před loupežníky medu, jak o tom nakonec píše i Maeterlinck v již slibovaném citátu: „Kolem včel se vytvořila legenda hrozeb a nebezpečí. Jest tu rozčilená vzpomínka na píchnutí, jež vyvolává bolest tak zvláštní, že je těžko ji srovnat s jinou, jest to, abychom tak řekli, náhle nastávající suchost, jakýsi plamen pouště, jenž se šíří po raněném údu, jako by naše dcery slunce z podrážděných paprsků otce svého¹ byly vyrobily prudký jed, aby úspěšněji bránily poklady sladkosti, jichž dobývají ze svých hodin dobrotivosti.“⁴⁹ - Avšak skutečný význam jedu, kvůli kterému jím moudrost přírody včely obdarovala, spočívá v něčem jiném, co souvisí se vztahem včel a rostlin.

Dnešní obvyklý pohled na vztah včely a květiny je poznamenán převládajícím obrazem světa. Hlavním zákonem tohoto světa, živého světa, je podle něho egoismus; ten je hybnou silou evoluce a jediným zdrojem pokroku a obecného blaha. Květiny také nevytvořily barevné a vonné květy se žlázami vylučujícími sladký nektar ze žádného jiného důvodu než proto, aby nalákaly hmyz, který potřebují ke svému opylení. Barvu, vůni a sladkost tedy mají pouze k

¹ Maeterlinck hovoří o otci, jelikož Slunce je v latině a v románských jazycích, které se z ní vyvinuly, mužského rodu. (Pozn. překl.)

tomu, aby dosáhly svého, jsou pro ně jen jakýmsi trikem, jehož pomocí se snaží využít nic netušící hmyz. Tomu na druhé straně nejde o nic jiného než o zisk pylu a nektaru jako zdroju bílkovin a cukrů; že při jejich sběru poslouží opylování rostlin, je mu úplně lhostejné, je to jen nechtěný vedlejší efekt. Každý z obou aktérů si přijde na své a vzájemně poskytnutá služba není žádnou službou ve vlastním slova smyslu, nýbrž ze strany rostlin evoluční lstí a ze strany hmyzu, jak již bylo řečeno, nechtěným vedlejším účinkem. Jeden se snaží obrát druhého a oba z toho mají nakonec zisk. Takto to ve světě funguje podle nemocných myslí dnešních lidí; tato představa je o to horší, že se ji lidé snaží aplikovat ve společenských vztazích, aniž by si uvědomovali, že tím jistým krokem směřují k obecné zkáze. Ale o tom více v dalším, posledním obraze.

Rudolf Steiner v přednáškách o podstatě včel naznačuje jiný pohled, jinou realitu. Když na květinu usedne včela, aby nasála sladký nektar, je to květině tak příjemné, „že do místa, kde včela saje, nechává proudit šťávu“⁵⁰. A od včely zase ke květině proudí včelí jed, stejně jako v nepatrných množstvích proudí z mravenců kyselina mravenčí všude, kde se pohybují. K čemu jsou tento jed a kyselina dobré, si uvedeme vzápětí. - Někdo by sice mohl namítnout, že i v tomto případě přece může jít o stejný evoluční princip, jaký byl právě popsán, tedy jaksi „něco za něco“, „dej mi, a já ti také dám“, pro naše vědomí však bude blahodárné, ponese-li si v sobě jiný obraz - obraz, který postihuje skutečné duchovní dění v pozadí: Hlavním zákonem živého světa není egoismus, ono „sežrat, nebo být sežrán“, nýbrž *služba, láska a oběť*. Květiny dávají včelám a dalšímu hmyzu své dary z lásky, jako službu, při níž samy sebe obětují, a včely je z lásky opylují a předají jim svůj jed, který rostliny potřebují. Nikoli jako protislužbu, nýbrž zcela nezištně, jako dar z lásky, která je bezpodmínečná. A tak tam, kde se domníváme, že si přírodní tvorové navzájem něco berou, si ve skutečnosti

dávají. „Neboť kdyby k tomu nedocházelo, kdyby nebylo oněch včel, vos a mravenců, kteří se neustále slétávají a sbíhají na rostlinstvo a ožirají je, tak by k těmto rostlinám neproudila nezbytná kyselina mravenčí a nezbytné jedy a tyto rostliny by musely za nějaký čas vyhnout.“⁵¹

V živém světě můžeme rozlišovat dva základní druhy procesů: První směřují k rozplynutí a rozpuštění, druhé k ustrnutí a ztuhnutí. Ty první jsou ohnivé, ty druhé zemité. První vedou v živém organismu ke vzniku zánětů, druhé se projevují kornatěním. První převládají v mládí, druhé získávají převahu ve stáří. Země, rostliny, zvířata i člověk stárnou a zvolna „kornatí“, stávají se méně tvárnými a pružnými, a museli by zahynout, vyhnout, kdyby nedostávali lék v podobě hmyzích jedů a kyselin, které působí přesně opačně, totiž zánětlivě. Rozohňují, a tím oživují a produchovnují stýdnoucí hmotu.

„Jen si to, pánové, představte: dokonce i fyzická věda, jaká dnes je, předpokládá, že Země jednou zcela odumře. Ona by také odumřela, neboť jednou by muselo dojít k tomu, že by převážilo to, co je zpráchnivělé, a že by Země byla odumřelá. K tomu však nedojde, protože Země všude, kde práchniví, je zároveň prostupována tím, co dávají včely, vosy a mravenci. Včely to ovšem dávají jen živým květinám, vosy také téměř jen živým květinám. Avšak mravenci dávají to, co zde dávají v podobě kyseliny mravenčí, zároveň mrtvé práchnivě a podněcují ji tím do jisté míry k životu a přispívají přitom k tomu, aby Země ve svých zpráchnivělých věcech vůbec zůstala živá.“⁵²

Zánětlivě působící jedy jsou tak ustavičnými léky proti odumírání. A můžeme si představit následující obraz: Všude v lidských i zvířecích tělech, rašící zeleni, kvetoucích rostlinách, po celé Zemi je přítomen proces odumírání; ve veškerém životě dřímá smrt a čeká na svou chvíli. Kam se podíváte, najdete však všudypřítomné mravence, spěchající za svými neznámými cíli z mravenišť do všech koutů,

šplhající po kmenech až do korun vysokých stromů, prolézající každou skulinu - a všude rozptylují jemné dávky své kyseliny, která kamkoli dosedne, působí jako malý ohýnek, jako jiskérka žhavého světla, vyvolávající jemné pálení. Celá pokožka Země tak díky mravencům neustále svědí, „mravenčí“; a toto svědění je život, před nímž se čekající smrt musí stáhnout. A ze svých podzemních i podstřešních hnízd vylétají vosy a sršni a křížují krajinu, loví hmyz, sají nektar a sladkou šťávu plodů a také oni šíří vzduchem a v rostlinstvu svůj léčivý jed. A potom včely: z každého úlu jich vylétají tisíce a s pověstnou pílí vyhledávají jeden květ za druhým a každé rostlině přitom darují maličké množství svého zářícího, svítícího jedu, který jí dává život. A temnota smrti, přítomná ve všem živém, je projasňována světlem, které je darem těchto nepatrných tvorů.

Tento obraz v nás může probouzet vděčnost vůči našim hmyzím souputníkům, které se tak často snažíme ve svých zahradách vyhubit, zbavit se jich, protože je považujeme za „obtížné“. Kolik vosích hnízd a mravenišť už bylo - zbytečně - zničeno, a jak fascinující je přitom houževnatost, vytrvalost a důkladnost mravenců, s níž prolézají každý kout „našeho“ světa a vykonávají svou službu Zemi. A jestliže někteří odborníci i laici varují před katastrofálními následky, které by mělo vyhynutí včel, a snaží se to zdůvodnit především jejich významem jakožto opylovačů kulturních rostlin, pak můžeme tušit, že se za tím skrývá nevědomé povědomí o jejich skutečném významu, tušení smrti, která by se ujala vlády, kdyby tyto drobné druhy hmyzu nešířily svůj rozněčující lék. Díky jim!